

ACC. N:R M. 9301 11-15LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVLandskap: Skåne
Härad: Bjäre
Socken: Hov
Uppteckningsår: 1944Upptecknat av: Olle Olsson
Adress: Skelid, Hov
Berättat av: Fru Petronella Lundgren
Född år 1858 i Angalag, Hov

Toäkt möblernas och stugans rengöring,
flägar och bägglös, samt avskädet.

Ulmav 9.

De som gingo kring och hjälpte till
vid tvätt kallades tvätterska eller tvätt-
käring. Kläderna lades i blöt i vatten
och gnuggades rena med händerna med
såpa. Därefter byktes de på botnen i
bykkaret lades askspalten därpå fin-
biktad björkvedsaska sedan kläderna
ovanpå lades den andra askspalten.
Hokande vatten slags på bykan, ju läng-
re det byktes desto skarpare blev luten.
Det skulle bykas så länge att vattnet ge-
nast kokade när det kom i grytan, vilken det
vanligtvis gjorde när man slaget på ~~by~~
bykan en 15 gånger. Färell tvättades i
lutspädd bykluft. Till det nyspunna lingar
net kokades björkvedsaska i bykgrytan och
klarades varefter garnet kokades i luten
och därefter bakkades och skjöljdes

i vatten. De bykta kläderna skjölde
och bankades i flera vatten. Man bankade
med ett klappeträ (trättorrkjel) på ett
trätsäte och vred ur det smutsiga vatt-
net innan det doppades i ett klare vatten.
Först på 1880 börjades med filbord eller
trättbräde till att fida gneggan eller
stuka kläderna. Dessförinnan hade
de gneggats rena mellan händerna,
varst var det ju med skjortlinninga
kring hals och ärmar. Det ansågs att trät-
ten blev vitare om den fick fyra för-
isynnerhet om den fick rimfrost på den.
Det vatten varit blodiga plagg såsom
stopplukar och de kläder som använts vid
barnbängar eller dylikt tvättats, fick
inte slås var som helst och där skulle
läggas eldglöder i innan det tändes,
för att intet ont skulle hända personen.

På våren när solen bleker, fick gärna
tvätten ligga ute på bleken, synner-
het det som legat och gulnat. Hade
det varit nog olyckligt att fått jörd-
slag (svarta fläckar som blir om det lagts
tillhopa fuktigt så det blir varmt) är en-
da sättet att få bort det att bätta såpa på
fläckarna och bleka bort det i solen, men
det tar lång tid. Bäst bör man breda ut
det på en gräsplan klövervall eller dylikt.
Vår garnet är spunnet bytt och bänkat,
(vilket för alltid skulle vara färdigt in-
nan den 25 Mars, liksom karlarna skulle ha
uppströkat till dess) så trädde ^{det} upp på för-
stänger vilka hängdes uppåt en vägg eller
lades över en gärdsgård till blekning.
Likaledes med de blekta linnevävräckerna,
och ända på varje räkka gjordes öglor av

varpen, kunde bara 6 a 8 stycken på bred-
den på varje ända. I dessa öglor trädde
träpinnar omkring 2 dm långa, vilka slog
ner i jorden. Här den ena ändan var fastgjord
fick man dra ut den andra, och spänna
den så att den låg slät, innan man satte
pinnarna i den andra ändan. Det för-
bålligen inte med bara detta, ty räcker
boro ju långa, då lade man stenar i kan-
terna så att de inte skulle flyga upp.
Det garnet som var spunnet och blekt en året
bäddes bäddes året efter, det gällde att få ut
många räcker på bleken, då syntes det att
de arbetat. Det kunde hos somliga bli en ända
till 8 stycken, det berodde ju dels på huru må-
ga kvinnor de boro och dels på huru god rå-
det var. Det var också ett arbete att dra räk-
orna morgon och kväll, var bäddet bäckert

och man var säker för furvar, fingo de ligga
ute ~~över~~ ratten, människor bleker också.
Men skulle de in, måste man passa på att
dra in rädkorna innan daggen faller,
så att de inte bliva fuktiga. Så där blev
jordslag på dem. När tvätten var torr skulle
den läggas till att "rulla", alltså smatt som hand
dukar skjortor och linnen lades i tre delar
efter hand. Som det var draget och slästat ut
lades det på en stol och på bårtannat i en
stor hög. Sedan dukar och dylik fick det ba-
ra vara om att dra och lägga. Rulledonen
bestod af "stöcken och rullefjelen" storleken
var olika, ju större det var ju bättre tog det.
Det vanligaste var omkring 5 kvart eller en
och en halv alm (8 a 9 dm) fjelen var of-
fäst vackert utsirad med snidat namn
och årtal samt ett hjärta med ankare & kors,
Tro hopp och kärlek

Om fästmannen var händig brukade han gärna ge sin fästmö dylikt rulle don i fästmansgåva, han skulle naturligtvis helst själv ha gjort det. Rullningen tillgick så, förrst rullade man hårt och bälklä plagget på stocken, inte för mycket på en gång, var det tyckt för det inte igenom, med vänster hand höll man i stocken och med höger höll man fjelen. När man satt fast på stocken så den började rulla släppte man stocken med vänster hand och lade den i stället ovan på fjelen för att trycka på den, den högra handen höll i häften på fjelen och sköt den fram. Sedan man rullat så att det var slätt och fint drog man ur stocken och slog ett slag med fjelen på plagget, sedan var det färdigt. Armlinringarna och kragarna

på söndagsskjortor och därkar gned sedan
 med "griesten" tills de blevo styva och blanka.
 Även "draningen" till bäggarna i ryggåsstugan
 gned med griesten tills de blevo blanka.
 Det först långt in på 1800 talet som det började
 gagnas stükjärn eller pressjärn. Griesten var
 en kompakt glas massa, som ena halvan av
 klotet i den plana sidan bar en fördjupning i
 mitten där de togo fast med handen. Det
 gned fram och tillbaka eller i cirkel.
 Pipor användes också till småeckade krukor.
 Städning af stugan kallades "hydda av".
 Vardags, sopades golvet med en björkris-
 kvaast, först stänktes det över med batten för
 att det inte skulle ryka så skrubbades
 det med kiskvakt^{sen}. Användes den stora hä-
 gervingen av en gås kallad "järevinge"
 till att sopa under sängar och bänkar eller

svåråtkomliga ställen samt att eftersopa
med. När golvet var sopat ströddes ny ren sand
på golvet "sömn". Denna sopningen företogs
om morgonen efter feukosten "davern" sedan
karlarna gått ut. Efter middagen togs även
och sopades över golvet med risbrysten och
sonnades på nytt. På lördagen tvättades och
skurades med halviska bord och bänkar
samt stolarna "karabkaven" (skåpen där
köks körl. o matservisen förvarades) och "kara-
hyllorna" i ryggåsstugan där tenn och porcelins
fat som stod till pynt hade sin plats.
På lördags em eller kväll skulle också repar
ene till att strö på golvet efter sandningen
på söndagsmorgonen. Där som var ryggåsstu-
ga skulle den skuras två gånger om året jul
och midsommar, den skurades då uppifrån
ryggåsen, sparrar och bäggar och allt det

var ett stort arbete som till och med karlar
fick hjälpa till med, åtminstone med att sätta
upp ställningarna till det. Det fanns inga skur-
borstar, utan de snodde ihop råghalm till
vispor och skurade. Efter att allt var rent
skulle dränningen till bäggarna bytas,
till föl sattes den brogede (sandige) dränning
en upp, till midsommars den vita.
Till övriga högtider skurades endast golvet,
och möblerna sängkläderna togs ut och
vädrades och sängarna skurades.
Till högtiderna brukade också utläggarkackel
segen borstas blank och muren vitkalkas.
I en ryggstuga kunde inga fönster öppnas
men där öppnades bjället i den öppna spisen
och där blev luftväxling nog. Om ett små-
djur blev sjukt under vintern togs det in
i stugan tills det blev bra, de hade en korg

eller låda vari de hadet, men det kunde ju
också vara större djur såsom föl eller spräckkalv.
då finge de avbalka ett hörn i stugan vari det
förfärades. De hem funnos och, som de hade hade
höns och smågrisar innes i stugan över vintern.
Där hade de sin tillvist under hängarna, med en
bräda framför, så de inte skulle kunna springa
fram runt i kring. En och annan gång togs brä-
dan ifrån så att de kunde få komma fram och
höra på sig när de sedan blevo instängda igen
förde de i hirkeligt o ljud. På våren när gässlung-
arna voro små innan de fått fjädrar, var ett
hörn i stugan avstängt där gässlungarna skul-
le vara när vädrat var surkigt så de inte kunde
vara ute, samt på natten. Endast gässen slakta-
des inomhus, och togs in i gången till ett stek-
as, en stek gäsen med en pennkniv och en annan
skulle parsa på att ta vara på blodet.

Flugor har alltid varit och är fortfarande ett plågoris på landet om sommaren. För brukades mycket att hänga aluskor i taket, på svällarna satte flugorna sig i dem när det blev mörkt skulle man försiktigt ta en säck över ruskan ta ner den och bänka den i en kittel helt botten och på så sätt döda dem. Men flugorna är ett begripligt släkte och de finge nog vara hela natten i bakret innan de dogo. Men finns det ju färdiga flugsmäckar att köpa, för gjorde de dylika dylika, en hasskäpp köptes i ena ändan i skåran sträcks in en skinnlapp, sedan bandes ett snöre hårt och tät om klykan så den höll och fästades väl. Och finns ju flugglaskor och andra fångstmedel, men i riktiga flugor, är det som det bore lönlöst om man dödar en million den ena dagen, så innan middag

andra dagen är det snart en million igen.
Först är det där som är staplar i grynighet
svingårdar i närheten. Men naturligtvis må-
te man försöka döda så många som möjligt.
De som är borta kunna ju inte föröka sig.
Så stort är det med råttor och möss. Man
dödar så många man kan. Men det kom-
mer nya igen från åkrarna och skogen
och batterätter där som ligger i närheten
av bäckar eller andra batterdrag.
Så har den förbättrade allmänna hygien
gjort slut på, även råggloss och loppor är
lyckligtvis på utdöende och är ganska
sällsynta. Men flugor och möss kunna
vissa är bara ganska svåra. Det föres
nog ett allmänt krig mot dem, men det
är svårt att bli av med dem.

För att hålla rent omkring bäggarna sopades med risqvast eller krattades med kratta. En gammal sed som håller i sig sopas var att den stensatta gården skulle ~~skulle~~ på lördag em, åtminstone omkring ingång en till stugan, halm och dylikt skulle rävas bort. Den stensatta gårdoplanen rensades åtminstone en gång på sommaren rent från ogräs i fogningarna.

Sopbucken var vanligen kombinerad med gödselstaden (dyngan) den kunde ibland ligga ganska illa, aldeles för nära bostaden. Det var ju beroende av var ställen var belägen. På de flesta gamla ställen, som äro kringbyggda, är ställen mitt emot manbyggnaden och då kommer ju gödselstaden på andra sidan och i så fall i skymundan. Om det var gott om halm lades halm i gödseln för att förmera den.

Grinen uppsamlades i ett kärh kallad
"pissepotte" den var vanligen av lera bläck
eller porcelin om det skulle vara till främmande.
Det är möjligt att det på somliga ställen
användes en gammal bytta, då den fick
namnet pissbytta. Om det fanns något be-
stämt dylikt ställe har jag inte hört omtalas
manfolken vore ju oftast i ställen och för-
rättade där sina behov, och kvinnorna an-
vände sig av någon undangömd bra där
som inte fanns avträdeshus. Avträdeshuset
kallades "privat" skitkhus eller helt enkelt
huset. För detta var beläget var ganska
olika, oftast en utbyggnad för sig djälv
med gödrelstaden bakom, i alla fall
skulle det helst vara någon undangömd
plats. Rensning av avträdet gjordes av
någon gårdens manfolk. Sakinen ~~en~~

uppblandat med annat f. ex sopor halm
o. d. användt bara bra gödsel. Det fanns nog
gräddar där avträde saknades, då var
det någon bestämd plats i närheten av
gödselhögen eller någon avskild del i
stallet, har höstomtalas ställe där de ha-
de en stock på sned i ena hörnet i
stallet vilken de brukade sitta över.
På 60 a 70 talet fanns inget avträde vid sko-
lan i Lous utan skolbarn och kyrkfolk
brukade sätta sig utanför kyrkogårds-
muren på kyrkbacken, och vid vedbods-
väggen utmed allmänna landsvägen
var stajplats för alla förbipasserande
karlar, och där var en dyrlig lukt.
Frågor som jag inte besvarat, har jag inte reda
på huru det var, och har inte kunnat få reda
på det av någon annan.